Javorniczky István

Levelek anyámnak

5. rész

Tizenhetedik levél

Rég voltam a sírodnál, anya. A közös sírotoknál. Ott fekszik minden felmenőm. Apai nagymama, nagypapa. Az anyai nagyszüleim. Az apaiak sose tartoztak a szűkebb családhoz. Már a születésem előtt se. Az esküvői fényképen melletted az örömszülők: a miniszteri osztályfőnök és felesége áll, apa oldalán a nővére és a férje. Nem a szülei. Jól emlékszem, anya, az esküvőtökön se voltak jelen? Szégyelltétek őket? A két egyszerű vidéki embert? Apa inkább? Te is? Vasutas nagyapa Ruttkán, majd Csehszlovákia létrejötte után Egerben szolgált, nagymama, Hampackel Mária foglalkozásáról nem tudok semmit. Őt még ismertem, kétéves koromban halt meg, a férje hat évvel korábban. Egerben van a sírjuk, apám nővére is ott nyugszik, a nővérem viselte gondját a sírnak – eztán majd a húgom –, számon tartotta, mikor kell meghosszabbítani, halottak napján vitt friss virágot. Ahogy mi is Farkasréten. A tágabb család is. Éveken át csak halottak napján mentem a sírotokhoz. Olyankor együtt Évával, Áronnal, amióta megvan, Lea is jön velünk. Állunk a fedett kősírnál, gyertyát gyújtunk, rólatok beszélgetünk. A halottak napja a vezeklés napja. Az élőké. Akik évközben felétek se néznek, ahogy én se. Közel lakunk, tíz–húsz perces séta az egész, mégse. Az utóbbi időben valami változott. A temető mellett van az autómosó, beadom az autót, régebben a Fordot, újabban a Kiát, és felsétálok hozzátok. Virágot ilyenkor nem viszek, csak magamat. A lelkiismeretem visz oda? Nem hiszem, hogy a halottak szeretete azon múlik, milyen gyakran látogatjuk meg őket. A rájuk gondoláshoz nem kell a temetőbe menni. Teljesen megnyugtatni azért én se tudom magam. Nem szép dolog, hogy nem jövök hozzátok gyakrabban. Nézem a sírkövön a négy nevet, az élt ettől eddig feliratot. Szívfájdítóan rövid idők, nem ismert nagyapámét leírni is fájdalmas, ötvenkét év, apának hatvanhét, anyának hatvanhat jutott az életből, egyedül nagymama élt meg szép kort, betöltötte a nyolcvanat. Nem kell a temetőbe menni ahhoz, hogy eszembe jussatok. Egyre többször gondolok rátok. Ahogy közeledik a nap, hogy osztozzak a sorsotokban, márpedig az közeledik, akár tetszik, akár nem, nekem nem, nem tetszett soha, örök életre vágynál? – kérdezik, amikor erről esik szó, az ember kedveli a paradoxonokat, az egymásnak logikailag ellentmondó, egymást kizáró

dolgokat, én legalábbis kedvelem, nem úgy merül fel a halállal szembeni berzenkedés, hogy akkor jön az örök élet, az nincs benne a pakliban, de a halálnak se kéne… Volt egy barátom, akiben rokonlélekre találtam. Harminchat évesen gyógyíthatatlan betegséget diagnosztizáltak nála. Tizenöt évig hihetetlen erővel küzdött az életben maradásért. Ötvenkét évesen temettük el. Mára az én ellenkezésem is szelídült. Nem mondom, hogy készen állok arra, hogy ne legyek, de a realitásérzékem erősödött. Inkább én, mint bárki más a családomból. Ha már csak rossz forgatókönyv létezik. Titeket már nem előzhetlek meg. Biztosan te se szeretted volna. Nincs annál fájdalmasabb, mint amikor a szülő túléli a gyerekét, mondta fiatalon meghalt gyerekkori barátom apja. Gyerekként többnyire nagymamával mentünk ki Farkasrétre, nekünk egy program volt, a Bocskai úton felszálltunk az ötvenhármas buszra, nem szálltunk le a villamos végállomásánál, tovább utaztunk egy megállót, a Hó utcától sétáltunk le nagyapához, ő volt akkor az egyedüli lakó a temető felső szegletében lévő sírban, nem valami frekventált helyen, néhány méterre a temetkezési vállalat fémkerítéssel elkerített tárolóudvara csúfolkodott, a szomszédságban gazzal benőtt, elhanyagolt sírmaradványok. Szerettem ezt a sírt, a szép hosszúkás földomborulat végén egyszerű fakereszt állt, később nagybátyám kővel fedette le az egészet, csupa kő minden, az oldala, a teteje, a háta. Miért kellett ennyi kőbe zárni titeket? Nehogy véletlenül még feltámadjatok? Minek kellett? Nem elég erős börtön nektek amúgyis az a földalatti világ? Ne részletezzük az ottani viszonyokat, hallom, ahogy megcsillan a humorod, amit ritkán csillantottál meg, kegyeleti okokból hallgassunk arról, milyen is odalent az él… a halál. Legközelebb, ha megyek, ígérem, nemsokára, válthatunk majd szót erről is.

Tizennyolcadik levél

Egy halottal levelezek, hogy is kerülhetnénk ki ezt a témát, hogy is lehetne nem visszatérni hozzá, miközben az életről szeretnék beszélgetni veled, a mostaniról, a veled és a nélküled töltöttről, a közösről és a csak az enyémről, múltról és jelenről, s persze szóba kell hogy kerüljön a nagy hármas harmadik tagja, Fiú, Atya, Szentlélek; a Jövő, a nagy titokzatos, nem mintha a jelen nem lenne tele titkok, nem értett dolgok tömegével, a múltat megismerni meg nem más, mint hiú ábránd, hogyis lehetne nem visszatérni, újra és újra a halálhoz. Az elmúláshoz. Az elvesztéshez.

Amikor nem írok, olvasok. Kétnaponta benézek a könyvesboltba, mostanában üres kézzel jövök ki, de két napja szerencsém volt. Megakadt a szemem egy könyvborítón, a szerző nevén, Mohamed Mbougar Sarr,

szenegáli író, Franciaországban él. Olvastam már tőle. *Az emberek legtitkosabb emlékezeté*t. Tetszett. *Ugyanazok az emberek*, ez a címe ennek a kötetnek, az előbb fejeztem be. Egy részletet megjegyeztem, neked. „Az élők mindig úgy képzelik, hogy a halottak hagyják el őket… ritkán gondolnak arra, hogy a fordítottja is áll, hogy bizonyos értelemben az élők is elhagyják a holtakat. A holtak is egyedül vannak." A síri csend voltaképp síri magány. Még egy családi sírban is, mint a tied, férjed, apád, anyád oldalán, ahogy az életben is volt vala, a nagycsaládi társbérletben, a Kosztolányi téren, nem messze onnan, ahol a temetőbe menet felszálltunk az 53-as buszra, hogy túlmenjünk a nagy kereszteződésen, egy megállót a Hóvirág utcán, vagy kettőt a Hó utcáig, elhagyunk titeket, így igaz, kimaradtok az életünkből, mert az folytatódik tovább, nélkületek, gondolunk rátok, hébe-hóba, a Hó utcánál, amikor leszállunk az 53-as buszról, gondolunk máshol is, új otthonainkban, új szeretteink körében, elsődleges gondolataink már köröttük forognak, velük élünk, titeket anya, föl-fölemlegetünk, amikor összejön a család a három gyereked valamelyikénél, hosszú időn át a nagyobbik lányodnál, Szenteste előtti nap, mostanában a húgom vette át a szerepét, én ritkán vagyok házigazda, önzés? az ő lakásuk tágasabb, azért elférnénk nálunk is, meséljük a tőletek hallott, ezerszer elmondott történeteket, a ti gyerekkorotokról, a bogácsi rokon postamesterről, Nikkel Irénről és Portás kutyáról, a húgomnál a százéves szekreter, valaha ott állt abban a falusi postahivatalban, a kolozsvári színésznőről, Szász Idiről, akinek a kocsijából az ünneplő tömeg kifogta a lovakat, Fekete Jankóról, az egeresi vártulajdonosról, aki a századfordulón már gépkocsival járt, a gyerekeink előre kuncognak, mikor kezdünk megint bele a hogyisvolt-ba, emlékszünk rátok, mondhatjuk, hogy nem hagyunk el titeket, mégse, minden látszat ellenére, akkor se, ha nem ti töltitek ki minden gondolatunk, ha telnek úgy napok, hetek, hónapok, hogy nem juttok eszünkbe, a teljes felejtés ellen kirakjuk a fényképetek a falra, a kredenc tetejére, mint azt a hármat, az esküvőit, az elegáns kalaposat, a kisbabáját szemlélő anyáét.

Találtam ebben a Sarr-könyvben egy másik hosszú mondatot is. Emlékszel, belekezdtem már felelni arra a kérdésedre, magyarázgatni, miért is támadt ez a kissé szokatlan, furcsa, mondhatni morbid ötletem, hogy leveleket írjak hozzád, halott anyámhoz, fogalmazgattam setesután valami válaszfélét, a szenegáli író szavai talán érthetőbben szólnak: „elgyászolni valakit annyit tesz, mint megpróbálni a megismerés módjává alakítani a fájdalmat; út, amelyen járva rekonstruáljuk magunkban az elhunyt világát, templomként vagy palotaként építjük fel újra hogy azután bejárjuk folyosóit, rejtekútjait, titkos szobáit, és felfedezzük benne azokat

az igazságokat, amelyekre életében vakok voltunk." Hogy szemem kinyíljon, hogy jobban lássam önmagam, jobban lássalak téged. Írok. A halálból kiszabadítani, feltámasztani nem tudlak. Te támaszt tudsz adni. Az élethez. Akárcsak életedben.

Tizenkilencedik levél

Tegnap, anya, Cereden jártam, egy fesztiválon, hát az meg hol van, kérdezed, tegnapig én se tudtam, ahogy a fesztiválok is nélkülem jönnek és mennek, nem tudom, voltam-e életemben egyen is, egy nappal korábban magam se gondoltam, hogy másnap fesztiválozni fogok, méghozzá Cereden, na de hol van az a Cered, szólsz közbe, mondanám, hogy nyisd meg a google maps-et, ja, hogy azt te nem tudod, hát vedd elő a térképet, ja, hogy most, pillanatnyilag, momentán azt se, megmondom, közvetlenül a szlovák határ mellett, gyönyörű erdők között kanyarog oda a szerpentin, a fesztivál végén elindultunk napnyugatnak, nem mondtam, hogy Nóriékkal jöttünk ide, előző nap a férje születésnapját ünnepeltük a töki birtokukon, lesz egy érdekes program Cereden, mondta a lányod, Karancskeszihez közel, tudom, te oda készülsz, ha vége, ott megalhatnánk, így jutottunk el Ceredre, percek múlva már szlovák földön jártunk, a fesztiválról se hallottam soha, pedig ez volt már a tizedik, az ottani művésztelep lakói rendezték, ha ilyen volna minden fesztivál, biz' isten többször megfordulnék. Az Imre napi búcsúkra emlékeztet, a Feneketlen tó mellett, a hatvanas években, a környékbeliek jöttek oda, köszönőviszonyban állók és arcról ismerősök, lazán, de összetartozó emberek, ahogy Cereden, az Artpikniken.

A tájleírást, írtam már, meghagyom Jókainak, képzelj el egy ligetes, fás kanyargó udvart, ahogy mész, itt egy szobor, ott egy szobor, magyarok, lengyelek, szlovákok és még sokféle nemzetiségű művészek alkotásai, a régi házakban képek, tárgyak, installációk, olvasom a mellékelt művészi koncepciókat, hazudnék, ha érteném, de kell az embernek mindent értenie?, boldogan fürdőzöm egy ideje abban, hogy mennyi mindent nem tudok, nem értek, és nem is akarok tudni, érteni. A sátrakban helyben főzött töltött káposzta, sztrapacska, krumplilángos, vadpörkölt, mosolyogva sétáló, beszélgető szimpatikus emberek, estefelé jazz-koncert, semmi extra nincs ebben a fesztiválban, éppen ez az, ami megfogott, a természetessége ebben a varázsos természeti környezetben. Akárcsak én, te se nagyon voltál fesztiválon, ha egyáltalán létezett ilyen a te fiatal korodban, az unokád, a fiam annál gyakoribb vendég, Ozorán, ami egy szűk körnek a magába feledkező rendezvényéből több tízezres programmá

nőtte ki magát, az első látogatók ma már középkorú szülők, viszik magukkal a gyerekeiket is, a dédunokád is ott volt néhány napot, igazi gyerek-paradicsom, százféle játékkal, kézműves műhellyel, sose lesz az én világom, de ez az emberi léptékű fesztivál, itt Cereden, kifejezetten jól esett, ezért is írok róla neked, ne mindig a nehézségek, a hiányérzetek, a szenvedős múltba tekintgetések legyen a téma, sose az örömök, a „jóllétek", pedig bőven vannak azok is, egy ilyen apró „jóllét" ez a ceredi artfesztivál, kell az embernek néha ennyi az emberekből, akkor is, ha semmiféle tömegbe nem vágyom, ahogy te se voltál soha társasági ember, szemben apával, mentél vele, ha úgy adódott, beszélgettél a feleségekkel, a kisebb közösségeket jobban kedvelted, szívesebben voltál a barát-nőiddel, de legfőképp a családoddal, velünk, a gyerekeiddel. Korábbi levelemben arról kérdeztelek, gondoltál-e magadnak valaha más életet, anya helyett felelek, írta a húgom: Nem, én így voltam boldog. Valóban így gondolod te is?

Huszadik levél

Annyi minden történt, történik mostanában a világban, zajlik Oroszország háborúja Ukrajna ellen, a radikális palesztin terrorcsoport, a Hamász betört Izraelbe tavaly októberben, meggyilkolt vagy elhurcolt többezer izraelit, válaszként Izrael lerohanta Gázát, a Közel-Keleten bármikor kitörhet egy újabb háború, Németországban júliusban volt a futball Európa-bajnokság, Párizsban tegnap ért véget a nyári olimpia, tudom, ez utóbbiak téged a legkevésbé hoznak tűzbe-lázba, igazából engem is csak mérsékelten érdekelnek, a háborúk, azok miatt te is nagyon aggódnál, megélted, megszenvedted magad is, milyen az, ha háborús film ment a tévében találtál magadnak elfoglaltságot a konyhában, s hogy miként gondolkodnak ezekről a magyarok? úgy látom, jórészük az oroszok mellé áll, ugye, hihetetlen? soha nem érdekelt a politika, de ezen te is meghökkennél. A történelmünk tele van az oroszok dicstelen szereplésével, 48-ban leverték a szabadságharcot, 45-ben felszabadítóként érkeztek, de nők százait erőszakolták meg, férfiak tízezreit hurcolták hadifogságba, malenkij robotra, ránk erőszakoltak egy, az emberek szabadságát elnyomó rezsimet, 56-ban elvettek minden reményt, hogy egy emberibb világ alakulhat ki. Igaz, miután a Szovjetunió összeomlott, mennyi mindent nem éltél már meg te, anyám, békésen kivonultak Magyarországról, de sok szeretnivalónk irántuk nem lehet, már ami a politikai rendszert illeti, a kultúrájukat dehogynem, az irodalmuk, a zenéjük, a festészetük páratlan, az európai örökség elválaszthatatlan

része, de a társadalmi berendezkedésük, hogy ilyen politikatudományi műszavakkal terheljelek, nem sokat változott évszázadok óta, mindig volt egy cár, akit aztán pártfőtitkárnak, elnöknek hívtak, de a rendszer diktatórikus volt és az is maradt, és ezzel rokonszenveznek a magyarok… Anya, itt ülök egy hajdani feudális nemesi család egykori birtokán, Karancskesziben, ide jöttem Ceredről, a Záhorszky-Prónay kúria ámbitusán, a fiam vette meg két barátjával együtt, vendégháznak, aztán jött a járvány, az egekbe szöktek az építőipari árak, a társak lelkesedése és pénze is elfogyott, most árulják, én meg sajnálkozom, gyönyörű ez a kétszáz éves műemléképület, gyönyörű előtte még így rendezetlenül is a kert, egy hatalmas, akár kétszáz éves tölgyfával, a nappaliból kihallatszik Beethoven szonátája, Alfred Brendel játszik, zeneértő Albi barátom szerint talán az egyetlen, aki méltó utóda a régi nagy zongoristáknak, én azért hozzátennék még néhányat, az argentín Martha Argerich és a portugál Joao Maria Pires, túl vagy közel a nyolcvanhoz, a hasonkorú Grigorij Szokolov, lám, egy orosz, aki minden tiszteletet és csodálatot megérdemel. Albira emlékszel, együtt játszottunk a gimi alatt a beat-zenekarunkban, barátságban maradtunk szinte máig, a szinte idekívánkozik, mert két-három éve hiába keressük, az unokabátyám elment a házukhoz, elköltöztek, mondta egy szomszéd, ripsz-ropsz, el se köszöntek, pedig ismertem szinte születése óta, a házassága enyhén szólva zűrös volt, külön éltek, a felesége sokszor a fia közelébe se engedte, persze, a támogatását elfogadta, aztán hozzá-költöztek, most meg együtt el, ki tudja hova, félek, nehogy valami baja essék, Brendel tényleg méltó utód, apa nagyon élvezné, de neked is tetszene, csodálatos zene, ha nem hangzana kicsit visszásan jelen helyzetedben, azt mondanám, földöntúli.